КРИМИНАЛИСТИЧКО-ОБАВЈЕШТАЈНА ДЈЕЛАТНОСТ КАО ПРЕДУСЛОВ КВАЛИТЕТНЕ КРИМИНАЛИСТИЧКЕ ПРОГНОСТИКЕ КРИМИНАЛИТЕТА

Прегледни научни рад

DOI: 10.5937/zurbezkrim2101057S	COBISS.RS-ID 134946561	УДК 327.84:[343.985:341.456]
---------------------------------	------------------------	------------------------------

Давор Ступар¹

Министарство унутрашњих послова Републике Српске

Служба за заштиту интегритета и законитости у раду

Апстракт: Криминалистичка прогностика у циљу квалитетне криминалистичке прогнозе у изучавању нових и прилагођавању сопствених метода а као дио криминалистичке стратегије у супротстављању криминалитету као претходни стадијум мора доћи до шире спознаје о истом. У основи било каквог прогнозирања криминалитета, потребно је да постоје подаци о криминалитету, који су на системски начин по својој форми и структури обрађени и похрањени у евиденције и базе података а прикупљање података јесте есенцијални дио на коме се и заснива криминалистичко-обавјештајна дјелатност. Криминалистичко-обавјештајна дјелатност претходи криминалистичко-обавјештајној аналитици која се може дефинисати као систем у процесу прикупљања, обраде и презентовања података у остварењу полицијских циљева а, самим тим, и квалитетне криминалистичке прогностике криминалитета. У основи, тај задатак се може посматрати на начин да се криминалистичко-обавјештајном дјелатношћу и системом прикупљају, похрањују подаци који се потом аналитички обрађују у циљу расвјетљавања кривичних дјела у тактичком и криминалистичке прогнозе криминалитета у стратешком смислу. У овом раду ће се приказати улога прикупљања података кроз криминалистичко-обавјештајну дјелатност и криминалистичко-обавјештајни систем као предуслов квалитетне криминалистичке прогнозе криминалитета.

Кључне речи: криминалистичко-обавјештајна дјелатност, криминалистичко-обавјештајни систем, криминалистичка стратегија, криминалистичка прогноза.

ЖУРНАЛ ЗА БЕЗБЈЕДНОСТ И КРИМИНАЛИСТИКУ • Год. 3, бр. 1 (2021)

¹ Аутор за кореспонденцију: мр Давор Ступар, Министарство унутрашњих послова Републике Српске, Служба за заштиту интегритета и законитости у раду, Јединица за професионалне стандарде, имејл: davortnt@yahoo.com.

УВОД

Кроз цјелокупну људску историју, нарочито за вођење рата, постојала је потреба да се предвиђа. Познато је да је историја човјечанства, између осталог, и историја рата а моћ предвиђања, нарочито мислећи на њене методе, одувјек је била веома скривена и о тој, тада, вјештини се мало јавно говорило и писало. Квалитетно предвиђање представљало је стратешку предност у односу на потенцијалне непријатеље као и на само вођење рата, али и на остале друштвене појаве.

Још је у старом вијеку кинески ратни теоретичар Сун Цу (*Sun Tzu*) у свом дјелу „Умијеће ратовања” у поглављу тринаест „О шпијунима”, навео да предвиђање није дар који долази с неба нити на основу ранијих примјера или путем прорачуна. Предвиђање се изводи на основу података до којих долазе они који добро познају прилике непријатеља (Tzu, 2002).

Наведени аутор је апострофирао да се предвиђање изводи на основу података до којих долазе они који добро познају непријатеља, што је за тадашњу спознају било и прихватљиво и заснивало се у основи на прикупљању података. У тадашњем времену нису били познати модерни, касније развијени, методи за прогностику који су се, између осталог, заснивали и на прорачунима и ранијим примјерима па је наведени аутор саму бит предвиђања везао за прикупљање података. Кроз историју, као и данас, прикупљање података је основа и есенцијални почетак без ког нема даљег поступања и, напослијетку, ни криминалистичке прогностике. Наука која се бави предвиђањем будуће стварности зове се прогностика. Основни прогностички појам је предвиђање (Крстић, 2005: 348). Криминалистичка прогноза представља релативно неистражену, релативно новију криминалистичку дисциплину, којом се настоји предвидјети. Важно је напоменути да предвиђања криминалне појаве и њеног кретања могу бити емпиријска или научно заснована на стварним, закономјерним повезаностима. У научној литератури, прогнозирање се дефинише као процес добијања информација о будућој појави или догађају која у тренутку предвиђања још не постоји. Криминалистичка прогностика његује „индивидуално, типско” предвиђање, без кога нема ни оперативно тактичког, а самим тим, ни превентивног поступања (Крстић, 2005). Наведена констатација аутора правилно закључује да је прогноза претходница успјешне превенције.

Из наведеног се изводи закључак да по слиједу радњи криминалистичко-обавјештајни рад претходи криминалистичкој анализи а, самим тим, и прогностици криминалитета. Такође, да би се остварила квалитетна криминалистичка превенција, потребно је да се заокружи процес који се може поставити на начин да се прво прикупљају информације кроз криминалистичко-обавјештајну дјелатност, након чега се исти кроз системску и форматизовану методолошку структуру обраде, унесу у базе података а потом кроз методе криминалистичке прогностике изведе коначни прогностички сценарио, односно, криминалистичка прогноза криминалитета. Важно је

напоменути да се прикупљање информација у циљу квалитетне криминалистичке прогнозе криминалитета не смије заснивати само на уским информацијама о учиниоцу кривичног дјела.

Значајан извор информација за скенирање проблема су жртве као главни корисници полицијских услуга. Они имају посебна знања и искуства у вези са проблемом што може бити значајно приликом вршења анализе. Овдје треба имати у виду и постојање непријављеног криминала гдје се не зна за жртве. Због тога полиције и други субјекти у појединим државама предузимају истраживања тамне бројке криминалитета покушавајући да добију информације од жртава које нису регистроване као такве. Посебно је значајно искуство које жртве носе из контаката са полицијом. Она су веома значајна јер указују на могуће пропусте које је полиција предузимала у раду са жртвама (секундарна виктимизација, одбојан став полиције, жртве не добијају повратне информације што уништава њихову мотивацију за будућу сарадњу и повећава незадовољство полицијом) (Goldstein, 1990: 84). Технолошким напретком, уласком у доба друштвених мрежа, опште дигитализације и развојем науке, дошло је до брже размјене информација, размјена роба и људи а, самим тим, и стања и кретања криминалитета.

С појавом нових компјутерских програма, апликативних рјешења, технологија, и полиција добија нове могућности прикупљања информација тако да се може, са значајнијим степеном тачности, напослијетку предвиђати будуће стање криминалитета а, самим тим, и остварити квалитетна криминалистичка прогноза. Доба дигитализације, интернета и других технологија човјеков живот чини све мање приватним јер живот појединца постаје забиљежен како у реалном времену тако и у дигиталном простору. Наведени техничко-технолошки напредак је, уистину, користан у свеобухватном животу с тим да, поред тога што мијења начин живота, биљежи све чешиће, а понекада и трајно, понашање човјека. С тим у вези, а у складу са поменутиим напретком, појавила се тенденција профилисања појединца или групе која је већ присутна у ери маркетинга и економије јер познавање потрошача и његових навика значајно даје прогнозу понашања појединца или профилисане групе у економском смислу. У складу са наведеним, и службе безбједности, као и полиције, развијају своје сопствене методе прогнозирања кретања друштвених појава које спадају у домен њиховог интересовања. Ту свакако спада прогноза криминалитета, нарочито за полицијске органе, мада, поред наведеног, и службе безбједности прогнозирају кретање не само криминалитета него и других друштвених појава интересантних и са аспекта безбједности, користећи методе прогностике.

У модерном супротстављању криминалитету, наилази се на појам *предиктивна полиција*. Она се односи на употребу математичке, предиктивне аналитике и других аналитичких техника у спровођењу закона како би се идентификовале потенцијалне криминалне активности. Предиктивне полицијске методе спадају у четири опште категорије: методе предвиђања злочина, методе предвиђања преступника, методе предвиђања идентитета

починилаца и методе предвиђања жртава злочина (Perry et al, 2013: 1). Све наведено није могуће остварити без квалитетне и системски засноване криминалистичко-обавјештајне дјелатности.

У литератури су присутни радови који у виду криминалистичке стратегије, третирају приступ супротстављању криминалитету кроз полицију вођену обавјештајним подацима. Из наведеног је видљива и сврсисходност кориштења криминалистичко-обавјештајних система у тактичком смислу за расвјетљавање конкретних кривичних дјела и у прогнозном, стратешком смислу, процјењујући будући период кретања криминалитета, гдје је и указано на методе криминалистичке прогностике (Palmiotto, 2000; Groff & La Vigne, 2002; Herchenradera & Myhill-Jonesb, 2015; Бошковић и Матијевић, 2007; Moldy, 2002; Матијевић и Ступар, 2021; Муратбеговић, 2010; Ступар, 2021).

Предмет овог рада је представљање криминалистичко-обавјештајне дјелатности и система прикупљања података а циљ је указати на повезаност и условљеност наведеног са криминалистичком прогностиком.

У наставку овог рада, у првој цјелини, пажњу ћемо усмјерити на криминалистичко-обавјештајну дјелатност као предуслов квалитетне криминалистичке прогностике криминалитета и представити повезаност исте, са нагласком на прикупљање информација о криминалитету, јер ову појаву је немогуће на правилан начин посматрати, контролисати и спречавати, а у складу са наведеним, и унапређивати постојеће и стварати нове методе у супротстављању криминалитету без обавјештајне дјелатности.

У другој цјелини рада приказаће се системи коришћења података прикупљених путем криминалистичко-обавјештајне дјелатности у БиХ у смислу криминалистичко-обавјештајног система 4 x 4. Такође, у раду ће се дијелом представити аутохтони систем који је развио МУП Републике Српске а који се односи на криминалитет под називом Крим 1 и Крим 2.

КРИМИНАЛИСТИЧКО-ОБАВЈЕШТАЈНА ДЈЕЛАТНОСТ У ФУНКЦИЈИ ПРОГНОЗЕ КРИМИНАЛИТЕТА

С обзиром на концепте криминалистичког прогнозирања, врсте и методе таквог истраживања, треба истаћи његове главне карактеристике. Његов циљ је идентитет учиниоца кривичног дјела, незаконита дјела уопштено те фактори који их изазивају као и потенцијалне жртве или објекти напада криминалитета. Методе криминалистике као науке јесу и уопштавање искустава истражног и судског рада, проучавање начина извршења кривичних дјела и обрада научних начина прикупљања, проналажења, фиксирања и испитивања доказа на основу података природних и техничких наука (Шавер и Винберг, 1945: 5). У процесу прогнозирања, процјењују се и могуће посљедице криминалитета. На темељу спроведених истраживања, развијају се дјелотворне мјере за спречавање криминалитета или његових појединих врста.

Предмет наведеног прогнозирања могу бити трендови, стање, период дешавања, као и остали задати прогностички параметри а сама прогноза треба да буде не само она која се користи у тактичком смислу него и у стратешком смислу.

Претходница свега наведеног је квалитетна криминалистичко-обавјештајна дјелатност. Експанзија старих и нових форми криминалитета неспорна је чињеница у савременом друштву. Претпоставке оптималних резултата у супротстављању криминалитету захтијевају изградњу једне савремене структуре која би била овлашћена да ради у тзв. претпољу криминалне дјелатности, то јесте, да омогући рано упозорење и продужи вријеме у корист криминалистичке прогнозе и криминалистичког превентивног реговања државних органа.

Средином XX вијека, утемељени су основни облици криминалистичко-обавјештајног рада који се развијао кроз више криминалистичко-обавјештајних дјелатности. Обавјештајни рад или дјелатност је резултат прикупљања, обраде, интеграције, рашчлањивања, предикције, интерпретације и дистрибуције обавјештајних података. Обавјештајни податак, односно, обавјештајна информација је свако ново сазнање о страној држави, кризном подручју, тренутачном или потенцијалном противнику и сваком другом објекту прикупљено обавјештајним радом а у случају криминалистичко-обавјештајног рада о криминалитету.

Криминалистичко-обавјештајни рад има своје карактеристике које се могу поставити на начин да је свеобухватан по времену, простору и методама, значајан као подршка одлучивању, спроводи се једнаким интензитетом без обзира на појавни облик криминалитета и његово испољавање и усмјерен је ка криминалној појави са више аспеката. У складу са наведеним, криминалистичко-обавјештајна дјелатност користи разне начине прикупљања информација, који на специфичним методама и из различитих извора издавају информације. Битно је напоменути да су у начинима и методама прикупљања информација преузете методе из рада обавјештајних служби или служби безбједности а створене су и сопствене методе прикупљања информација карактеристичне за рад полицијских службеника.

Средином деведесетих година XX вијека, почеле су јачати иницијативе за проактивно полицијско дјеловање. То је, између осталог, подразумевало предвиђање криминалних активности у будућности. Да би то било могуће, било је потребно прибавити што више корисних информација из криминалног миљеа, а што је било могуће једино уз повећање криминалистичко-обавјештајне дјелатности. Због тога је у Енглеској створен национални криминалистичко-обавјештајни модел (National Intelligence Model) који се протезао на свим нивоима: локални, регионални, прекогранични, међународни, тешке случајеве криминалитета, организовани криминалитет (Guidance on The National Intelligence Model, 2005: 12).

Криминалистичко-обавјештајна активност је у већини европских земаља заснована на разумљивој тенденцији за максималним осигурањем права

и слобода грађана, као и на мудрој уравнотежености са дубоком потребом за прогнозним дјеловањем у циљу превентивног пресијецања и откривања кривичних дјела све рафиниранијег рада криминалаца, које проузрокују теже последице по цјелокупно друштво. Прогнозна карактеристика криминалистичко-обавјештајне дјелатности непосредно доприноси успјешнијем планирању сузбијања криминалитета примјеном савремених метода и средстава.

Искључиви мандат криминалистичко-обавјештајне дјелатности, у теорији, јесте да у прогнозном, превентивном и преткривичном односу према извршиоцима свих облика криминалне дјелатности, кроз прикупљање, анализе и дистрибуцију криминалистичко-обавјештајних података, као и кроз координацију рада других служби и агенција за сузбијање криминалитета, постигне одговарајућу предност у односу на криминалитет уопште.

С обзиром на то да је велики значај криминалистичко-обавјештајне дјелатности у сфери криминалистичке прогнозе, потребно је истаћи неке недоумице у дефинисању битних појмова који означавају поједине криминалистичко-обавјештајне садржаје, радње, као што су:

1. Податак је свако сазнање, податак, информација која садржи извјесну информацију.
2. Информација подразумијева знање у сировој форми. Информација је универзално средство саобраћања људи са свијетом и међусобно. Информација је један од главних видова и оруђа човјекове практичне и теоријске дјелатности. Информација је податак који нешто значи. Поред наведеног, уважени криминалиста, др Водинелић, констатује да је сваки податак информација, под условом да саопштава нешто релевантно (Водинелић, 1990: 37), што је засигурно и исправно.
3. Криминалистичко-обавјештајна анализа подразумијева поступак разлагања или раздвајања ствари у њихове саставне-интегралне дијелове, као и утврђивање тих дијелова. Анализа, такође, подразумијева праћење тока одређених догађаја до њихових извора, да би се открили општи принципи који стоје иза њих и исказали резултати овог процеса.
4. Криминалистичко-обавјештајни податак је производ криминалистичко-обавјештајног аналитичког процеса (Манојловић, 2005: 112). То је информација са додатном вриједношћу, коју је могуће разумјети, схватити. Криминалистичко-обавјештајни податак настаје обрадом сирових информација. Криминалистичко-обавјештајни податак има стратешку и тактичку примјену, у зависности од његовог садржаја, карактера и значења.
5. Обавјештајни поступак је поступак сазнавања који се састоји од низа активности, по фазама са крајњим циљем сазнавања оног што се још не зна.

6. Криминалистичко истраживање подразумева примјену низа метода у испитивању и анализи криминалистичко-обавјештајних података, чињеница, уз примјену правила криминалистике и других наука, која се заснивају на коришћењу савремених техника и метода (Шимиовић, 2002: 7).

Подаци су сирови и нерастумачена запажања и мјерења. Примјери су одлике криминалне активности које је лако квантификовати, као што су пријаве кривичних дјела и друга статистика криминалитета, базе података о починиоцима и полицијска задужења. Информација је податак стављен у контекст и оснажен значењем, чиме добија већу релевантност и сврху. Знање је информација којој је дато тумачење и разумијевање. Када особа информацији дода своју мудрост, она постаје знање.

Према теоретичару криминалистичко-обавјештајне дјелатности (Ratcliffe, 2016:72), обавјештајна сазнања су подаци, информације и сазнања који су оцијењени, анализирани и представљени у формату за одлучивање за потребе дјеловања.

Графикон 1. Од податка до обавјештајних сазнања

Ratcliffe, J. (2016). *Intelligence-Led Policing*, 2nd Edition. London/New York: Routledge.

Криминалистичко-обавјештајни рад и обавјештавање имају задатак да обезбиједе што већи број релевантних података и информација из свих расположивих извора. Циљ криминалистичко-обавјештајног рада је благовремено, квалитетно и свеобухватно обавјештавање о појавама и догађајима у окружењу који могу имати утицај на безбједносно стање. Тачније, како се ради о криминалистичком обавјештавању, превасходно се мисли на податке, информације из домена појава криминалитета као што су припрема, вршење, скривање предмета, трагова кривичних дјела и учинилаца (Матијевић

и Митровић, 2011: 82). Потребно је у циљу квалитетне попуне база података о релевантним криминалистичко-обавјештајним подацима поступати на начин да се широк дијапазон наизглед небитних информација системски забиљежи јер чак и из таквих података, користећи методе криминалистичке прогностике, можемо да поступамо на квалитетнији начин у зони предикције криминалитета. Процес прикупљања обавјештајних сазнања који се традиционално назива обавјештајним циклусом, описује и одређује шест општеприхваћених стандардних корака помоћу којих се сирови подаци и информације претварају у обавјештајна сазнања с додатом вриједношћу намијењена дјеловању. У идеалном случају, овај процес започиње одлуком или одређивањем задатка, након чега слиједи фаза планирања, послје које аналитичари прелазе на прикупљање информација и података који се морају оцијенити на основу формално признатог система оцјењивања (Графикон 2).

Сљедећи корак је фаза у којој се, заправо, врши обрада која почиње сређивањем и структурисањем доступних података и информација и њиховим уносом у базу података. Подаци и информације се затим анализирају, што резултира изработом обавјештајног производа који се доставља клијенту (руководиоцу, истражитељу или другима који одређују задатак аналитичарима или захтијевају њихову аналитичку подршку) и другим релевантним актерима. Клијент оцјењује обавјештајни производ у складу са својим потребама и захтјевима. Добијене повратне информације користе се за унапређење постојећег производа или као улазни методолошки елементи за будуће сличне производе (OSCE, 2017: 34).

Графикон 2. Криминалистичко-обавјештајни циклус
OSCE (2017). Раг полиције заснован на обавјештајним сазнањима. Беч.

Треба напоменути да нова искуства потврђују да се у полицији догађа темељни заокрет према стратешком, будућности усмјереном и циљаном

приступу контроли криминалитета, а који је у основи базиран на концепту криминалистичко-обавјештајне дјелатности и криминалистичкој прогнози криминалитета. Међутим, наведено не треба схватити уско у смислу проактивних оперативних метода заснованих на полицијским обавјештајним подацима јер наведено и није нужно неспојиво с тим новинама. Национални обавјештајни модел који су усвојиле полицијске снаге у Енглеској и Велсу, као примјер нуди оквир пословних процеса за управљање полицијским приоритетима свих врста па може укључити перспективе партнерских агенција и локалних заједница, а може и поставити параметре за реактивни, као и проактивни, одговор на злочин. Структурисана употреба анализа унутар усвојеног модела потенцијално у потпуности узима у обзир све чиниоце, али задржава у основи процес доношења одлука и одређивања приоритета заснован на доказима, као и фокус усмјерен према будућности који се односи на пријетње сигурности заједнице (Maguire & Tim, 2006: 67). Наведено представља модел који су усвојили Енглеска и Велс у обавјештајном вођењу у доношењу одлука полиције у Великој Британији. Прикупљање обавјештајних података, анализа криминалитета и обавјештајних података, важни су у напорима полиције да смањи криминал и да ријеши хроничне проблеме везане за криминал што је усвојено као модел у едукацији полиције за програм службеника за обавјештајне послове полицијске управе Феникс (Ratcliffe, 2016: 332).

Анализирајући криминалистичко-обавјештајну дјелатност, јавила се потреба за стандардима у вези са прикупљањем информација. У литератури се указује на проблем у вези са прибављањем информација и недовољним квалитетом њихове анализе зато што недостаје кадар за квалитетно обављање тог задатка, с обзиром на то да су у питању нове методе које полиција није примјењивала раније у потребној мери. Истиче се да је прецизно дефинисање проблема први неопходни корак у његовом рјешавању. Указује се на чињеницу да није једноставно прибављати информације са терена зато што полиција у правилу нема кадровских и финансијских могућности да организује детаљна истраживања проблема. Ово се питање превазилази на више начина: склапање споразума и сарадње са појединим научним институцијама које у оквиру научних програма могу доћи до фондова који ће финансирати истраживања (на тај начин, истраживања произлазе из непосредних потреба праксе и за њене потребе). Други начин је увођење мониторинг система (систем супервизије) тако да се прикупљене чињенице, примјењене методе и добијени резултати презентују на панелу пред полицијским и другим стручњацима гдје се спроводи анализа добијених резултата и дају инструкције у вези са даљим поступцима. Организовање тренинга и едукација за полицајце који се баве аналитичким радом је, такође, један од путева. Аутор из домена криминалистичко-обавјештајног рада Голдштајн, препоручује сачињавање стандарда за прикупљање информација с циљем да се обезбиједи њихова потребна доказна снага и повећа објективност (Goldstein, 1990: 90).

Препознајући нове трендове у испољавању криминалитета, јавила се и потреба за специјализацијом појединих организационих цјелина при полицијама, као и актуелни савремени систем обуке полицијских службеника са тенденцијом ка специјализацији кадрова оспособљених за спречавање нових актуелних видова испољавања криминалитета. Тенденција у савременим полицијским организацијама је свакако окренута ка професионализацији и специјализацији како кадрова тако и системских рјешења са акцентом на специјализацију круга послова и задатака на којима се заснива и криминалистичко-обавјештајни рад.

С тим у вези, јавља се потреба да се формирају нове и трансформишу старе организационе цјелине у циљу боље организованости и специјализације што је и тренд у полицијским организацијама које су извршиле или врше такав начин преустроја у циљу што квалитетније криминалистичко-обавјештајне дјелатности.

Такође, у циљу актуелнијег и успјешнијег супротстављања криминалитету, усвојени су и системи који приспјеле информације системски третирају у смислу квалитетнијег процеса процјењивања. Ова фаза је и у класичном криминалистичком раду била неоправдано запостављена. Потпуна и сврсисходна процјена захтијева предузимање процјене поузданости информативног извора и вриједности конкретних информативних садржаја. Ова фаза је пресудна за ефикасност аналитичког процеса.

Стога, аналитичару треба дозволити да има веће самопоуздање у развијању закључка. Он треба да схвати квалитет и поузданост информативног извора, с једне и, квалитет информативног садржаја, с друге стране. Информативни извор и актуелна информација, као два подсистема у дијелу система као цјелине, морају се процјењивати независно једно од другог. Полицијски службеник који попуњава извештај би требало да има исправан увид у познавање система процјењивања. Процјена започиње још у фази прикупљања података из простог разлога што је тешко процјењивати информацију која није адекватно подешена.

Три су основна принципа прије почетка процјене и сређивања података:

1. На процјену не смију утицати лична осјећања (начело објективности);
2. Процјена информативног извора мора бити урађена одвојено од процјене информативног садржаја и
3. Процјену треба извршити што је могуће ближе извора (Крстић, 2010: 170).

У складу са наведеним, видљив је каузалитет криминалистичко-обавјештајне дјелатности у циљу квалитетне прогностике криминалитета. Криминалистичка стратегија у свом приступу супротстављању криминалитету у дијелу који се односи на криминалистичку прогностику развија и оплемењује уобичајене методе прогнозирања али уводи и нове, нарочито уз помоћ вјештачке интелигенције и нових компјутерских програма и алгоритама.

Као и старе, тако и нове методе прогнозе криминалитета условљене су прикупљеним информацијама и подацима о криминалитету у што ширем смислу. Како је раније наведено, та условљеност је очита и може се рећи да се тај цијели процес може поставити на дио који се односи на криминалистичко-обавјештајну дјелатност, као почетни стадијум. Након истога, проводи се криминалистичка аналитика кроз системе кориштења података те, примјеном метода криминалистичке прогнозе, долази се до коначног прогнозирања испољавања криминалитета.

На самом крају, као финални завршетак наведеног процеса, приступа се криминалистичкој превенцији. Све наведено има јасан циљ да се са што мање средстава и ангажовања од свих чинилаца оствари што бољи резултат, то јесте, да се остваре полицијски циљеви у спречавању и контроли криминалитета.

СИСТЕМИ КОРИШТЕЊА ПОДАТАКА ПРИКУПЉЕНИХ ПУТЕМ КРИМИНАЛИСТИЧКО-ОБАВЈЕШТАЈНЕ ДЈЕЛАТНОСТИ

Реформом полицијских структура у БиХ до краја 2002. године, у сврху јачања криминалистичко-обавјештајне дјелатности, усвојен је криминалистичко-обавјештајни систем 4 x 4 као стандардизовани систем процјењивања а прихваћен као заједничка пракса за криминалистичке службе у већини полиција Европске уније. Овај систем употребљавају и аналитичари у Еурополу и свака информација која је пристигла у Еурополову информативну базу података, а није процијењена, биће процијењена прије него се употреби путем овог система. Карактеристика овог система је заснована на томе да се поузданост информација обавјештајних извора мора испитати прије него што се похрани у криминалистичко-обавјештајне системе. Лична осјећања не смију утицати на процјену. Процјена мора бити заснована на професионалном приступу ради извођења адекватних судова и закључака. Полицијски службеници који уносе обавјештајне податке у извјештаје су лично одговорни у погледу обезбјеђења тачности и правилне процјене информативног материјала која почива на њиховом знању и околностима у конкретном времену и простору када је информација примљена. Исто тако, може се захтијевати оправдање за акцију која је предузета на основу криминалистичко-обавјештајног податка. Обавјештајни подаци који долазе од истог информативног извора, а односе се на различите предмете и особе, региструју се у посебним обавјештајним извјештајима. Сваки обавјештајни податак треба посебно оцјењивати по принципу индивидуалности.

Такође, поменутом реформом као извори сазнања уведени су телефони за пријаву криминалитета названи „кримоловци” што је свакако допринијело већем сазнању о криминалитету, мада се поузданост извора анонимних информација добијених од „кримоловаца” не може испитати и због тога

се овај информативни извор третира као „X”, без изузетка а развијене су и апликације за пријаву криминалитета у интернетском простору. Подаци добијени и на овај начин обрађивани су наведеним системом. Потврду приспјелог информативног садржаја треба тражити гдје год је то могуће, уз неизбјежну процјену ризика који су повезани са употребом криминалистичко-обавјештајних података добијених од таквих извора прије предузимања оперативних акција. Процјена извора информације по овом систему под-разумијева квалитет извора информације, са сљедећих аспеката:

1. вјеродостојности;
2. квалитета;
3. поузданости и
4. примјењивости.

У зависности од онога ко је донатор информације, систем 4 x 4 разврстава изворе у четири категорије:

1. поуздан;
2. просјечно поуздан;
3. просјечно непоуздан и
4. неиспробан информативни извор.

1. Поуздан информативни извор је онај извор гдје не постоји минимум сумње у вјеродостојност информативног извора. Користи се када је информативни извор овлашћено службено лице министарства унутрашњих послова, полицијски службеник или нека друга (овлашћена) особа. У криминалистичко-обавјештајном извјештају, носи ознаку и класификује се под ознаком „А”.
2. Просјечно поуздан информативни извор се класификује и користи у оним оперативним ситуацијама када је информативни извор познат полицијском службенику који попуњава извјештај. Овакав информативни извор се већ доказао као поуздан у већини криминалистичко-оперативних ситуација под ознаком „информатор”. У криминалистичко-обавјештајном извјештају носи ознаку и класификује се под ознаком „В”.
3. Просјечно непоуздан информативни извор се користи у оним оперативним ситуацијама када се информативни извор показао као непоуздан у већини криминалистичко-оперативних ситуација. По природи, овакав информативни извор је непоуздан, али у неким криминалистичко-оперативним ситуацијама може пружити валидне информације. У криминалистичко-обавјештајном извјештају носи ознаку и класификује се под ознаком „С”.
4. Неиспробан информативни извор је таква врста извора података која не може бити процијењена. Типичан примјер за то су анонимне и псеудонимне пријаве, или особа која по први пут даје информаци-

ју полицији па није до тада процјењивана. У криминалистичко-обавјештајном извјештају носи ознаку и класификује се под „X”.

Наведене информације прикупљене системом 4 x 4 од одређених информативних извора, морају да буду у смислу информативног садржаја процијењени од стране примаоца конкретного информативног садржаја независно од информативног извора. Процјена квалитета приспјелих информација овим системом се квалификује по следећим групама:

1. истинита информација: ознака „1”,
 2. информација позната достављачу извјештаја: ознака „2”,
 3. информација која није лично позната достављачу извјештаја: ознака „3”,
 4. информација која не може бити процијењена: ознака „4”.
1. Истинита информација је таква врста информације која се прихвата као истинита у цјелини и не подлијеже додатним провјерама у односу на вјеродостојност њеног садржаја. По правилу, ријеч је о полицијском службенику који је у улози свједока по виђењу и чувењу - достављачу извјештаја.
 2. Информација позната достављачу извјештаја, али не и полицијском службенику који попуњава извјештај. По правилу, то је информација добијена од информанта, то јесте, сарадничке мреже.
 3. Информација која није лично позната достављачу извјештаја, али је потврђена другим информацијама, на примјер, уколико је достављачу информацију дала нека драга особа или је он посредним путем дошао до сазнања о криминалном догађају или криминалним активностима неке групе. Информативни садржај сваке информације мора бити процијењен и различито оцијењен (Крстић, 2010: 172).

У складу са наведеним, полицијске организације стварају и воде засебне евиденције о криминалитету које су систематизоване у зависности од методологије рада и начина вођења евиденција о криминалитету. Криминалистичке евиденције су, по садржају и функцији, дио цјелокупног криминалистичког информатичког система који има веома битну улогу и значај и који ствара претпоставке за криминалистичку прогнозу криминалитета. Криминалистичке евиденције представљају планирано и организовано прикупљање, бјележење и обраду података о извршеним и припреманим кривичним дјелима, извршиоцима, предметима и траговима кривичних дјела, као и криминалистичким радњама и мјерама које су значајне за откривање и разјашњавање кривичних дјела, откривање извршилаца, њихову идентификацију и, уопште, за предузимање превентивних криминалистичких мјера, за спречавање вршења нових кривичних дјела од стране евидентираних извршилаца (Кривокапић, 2005: 199).

Како полиција највише информација добија путем оперативног рада, пријава лица и других државних органа, предузећа и слично, иста кроз прописане форме документује информације и сам криминалитет па је, у складу са наведеним, поред система 4 x 4 који користи већина полицијских структура у Европској унији, у МУП-у Републике Српске од 2014. године уведен осавремењени систем Крим 1 и Крим 2, који се и раније користио као аналитичка и статистичка база података о криминалитету у бившој милицији у СР БиХ. Наведени систем који је био у номенклатурама је информатизован и актуелизован тако да пружа могућност квалитетног кориштења у тактичком смислу, расвјетљавања конкретних кривичних дјела али и у стратегијском смислу, што отвара могућност криминалистичке прогностике криминалитета. Наведени систем је угрубо подијељен у двије засебне цјелине у којој се у једној налазе подаци о кривичном дјелу (Крим 1) и учиниоцу кривичног дјела (Крим 2) те исти пружа могућности статистичког и аналитичког кориштења података али и прогнозе криминалитета. Наведени системи су значајни и на системски начин валоризују криминалистичко-обавјештајну дјелатност како би се могло приступити што квалитетнијој криминалистичкој прогностици криминалитета.

Важно је навести да се развојем апликација и системских рјешења у области информатике и вјештачке интелигенције отварају нови начини и модели како прикупљања информација тако и њихове систематизације, процјене те у коначници се отвара квалитетнија могућност како тактичког тако и стратегијског кориштења у прогнозном смислу. Тенденција прављења дигиталних градова и подручја у коме се у реалном времену и у континуитету биљеже људске активности неоспорно дају могућности надзора као и предвиђања понашања како појединца тако и групе грађана. Полицијске организације које већ користе наведена достигнућа у науци са развијеним методама и моделима прогностике криминалитета са правом могу да носе у научној литератури кориштен назив „Предиктивна полиција”.

„Рад полиције заснован на обавјештајним сазнањима наглашава анализу и обавјештајна сазнања као кључне елементе објективног оквира одлучивања у којем се приоритет придаје жариштима криминала, жртвама поновљених кривичних дјела и врло активним преступницима и криминалним групама. Он олакшава смањење, заустављање и спречавање криминала и штете кроз стратешко и тактичко управљање, распоређивање и спровођење” (Ratcliffe, 2016: 66). Из наведеног је видљиво да и у теоретском изношењу важности полиције вођене обавјештајним подацима, наведени аутор апострофира, поред тактичког, и стратешко управљање обавјештајним информацијама о криминалитету. Корисност оваквог приступа је немјерљива јер поставља директну везу криминалистичког прогнозирања са системима кориштења података прикупљених криминалистичко-обавјештајном дјелатности јер таквав приступ наводи логичну могућност да се из наведених система користе подаци примјеном метода криминалистичке прогностике у циљу оствари-

вања полицијских циљева у спречавању криминалитета, односно, прогнозирања криминалитета.

Важно је напоменути да нове методе које се развијају у супротстављању криминалитету треба у сваком случају да буду прилагођене и за квалитетно вршења контроле и надзора од могућих злоупотреба. Нарочито треба обратити пажњу на кршење људских права и слобода појединаца. С тим у вези, потребно је упоредо развијати и контролне механизме у смислу државних тијела или одбора у саставу извршне или законодавне власти, којима су законом повјерене одређене ингеренције над радом обавјештајних служби (Ђеранић, 2008: 81). Наведени контролни механизам је потребно развијати по угледу на контролу рада обавјештајних служби са специфичностима криминалистичко-обавјештајног рада и полицијског предиктивног система, подразумијевано од стручних и компетентних полицијских и државних службеника те лица оспособљених за такву врсту контроле именовану по законској процедури од надлежних органа која би била адекватан заштитни механизам демократског друштва од могућих злоупотреба. Такође, треба се обратити посебна пажња на заштиту система кориштења података прикупљених путем криминалистичко-обавјештајне дјелатности, јер су исти компјутеризовани и најчешће инсталирани у засебна апликативна рјешења те, у правилу, у склопу су интранет мреже које се користе у затвореним системима безбједности. Као такви, исти су подложни угрожавању те је потребно обављати константну заштиту података и цјелокупног система од сваког вида угрожавања. У складу са наведеним, развијени системи и апликативна рјешења су од самог почетка и креирани за коришћење овлашћених појединаца, научних тимова итд.

Из свега наведеног, може се закључити да је цјелокупни процес криминалистичко-обавјештајног рада, система кориштења података о криминалитету прикупљених криминалистичко-обавјештајном дјелатности, криминалистичке прогностике криминалитета, међусобно условљен као један циклус те га и на тај начин треба посматрати. Коначан производ на овај начин посматран је као прогностика криминалитета која се може користити и у конкретном разјашњавању извршеног кривичног дјела или групе кривичних дјела у тактичком смислу и прогнозирање кретања криминалитета у стратешком смислу, у зависности од конкретног задатка стављеног пред процес криминалистичке прогностике.

ЗАКЉУЧАК

Криминалистичко-обавјештајна дјелатност представља први корак без којег је немогуће приступити квалитетној криминалистичкој прогностици криминалитета. Свака криминалистичка прогностика је заснована на подацима о криминалитету. Развојем нових метода криминалистичке прогнозе криминалитета и кориштењем старих метода како из прогнозе крими-

налитета тако и других наука, јавља се потреба за што већим сазнањима и спознајама о криминалитету, односно, о извршиоцима, жртвама, мјестима извршења, начинима извршења, као и другим релевантним подацима.

Наведена сазнања се морају, ради могућности криминалистичке анализе, кроз систем унијети, обрадити, систематизовати како би се могли на адекватан начин системски у зависности од потребе обрадити и у коначници користити. Кориштење наведених података у већини случајева се заснива на тактичком кориштењу у циљу спознаје о криминалитету, односно, расвјетљавању кривичних дјела. Тактичко кориштење је било у почетку једини мотив прикупљања података, односно, могућност расвјетљавања кривичних дјела. Развојем науке и њених метода релевантних за криминалистику јављају се могућности криминалистичке прогностике криминалитета на научно заснованој методологији која даје резултате у прогнози криминалитета. Прогнозирање будуће појаве испољавања криминалног дјеловања, прогнозирање времена извршења, потенцијалног извршиоца, начина извршења, објекта напада и жртве, као и других релевантних испољавања криминалне дјелатности са криминалистичког и криминолошког аспекта, даје стратешку предност полицијским структурама у односу на криминалитет. Квалитетна криминалистичка прогноза криминалитета омогућава предност у односу на криминалитет јер се остварује стратешка предност која омогућава адекватно превентивно дјеловање и економичност полицијског рада јер се стварају претпоставке да се мањим снагама остварују бољи резултати. Такође, прогноза омогућава квалитетну криминалистичку превенцију криминалитета која је, у правилу, запостављена због неадекватног презентовања како вриједности и корисности исте тако и резултата рада криминалистичке превенције.

С обзиром на то да је примарни задатак криминалистичке дјелатности па тако и прогнозе и превенције криминалитета, прикупљање, анализа и обезбјеђење релевантних информација и података у фази са припремањем кривичних дјела, са циљем да се благовремено може предвидјети, превенирати и спријечити планирана криминална активност, тенденција у развоју модерних полицијских, али и безбједносних система, јесте прогностика како криминалитета тако и других друштвених појава битних за безбједност. Развојем криминалистичко-обавјештајне дјелатности и система манипулације прикупљених података, прикупљених наведеном дјелатношћу, кориштењем старих и откривањем нових метода криминалистичке прогностике, али и превенције, отвара се могућност и много шире спознаје о криминалитету које у будућности могу допринијети развоју криминологије и криминалистике као науке.

ЛИТЕРАТУРА

- Бошковић, М. и Матијевић, М. (2007). *Криминалистичка ојерайива*. Лакташи: Графомарк.
- Ђеранић, П. (2008). *Ко конїролише обавјешїајне службе*. Бања Лука: Бесједа.
- Goldstein, H. (1990). *Problem Oriented Policing*. New York. Преузето 20. 4. 2021. [https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/library/reading/pdfs/Goldstein Book-2.pdf](https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/library/reading/pdfs/Goldstein%20Book-2.pdf).
- Groff, R. E. & La Vigne, N. G. (2002). *Forecasting the future of predictive crime mapping. Why predict crime*, Urban Institute and Temple University. Преузето: 30. 7. 2021. <https://www.researchgate.net/publication/263595277>
- Guidance on The National Intelligence Model, (2005). *National Centre for Policing Excellence (NCPE)*. On behalf of the Association of Chief Police Officers (ACPO), Bedford, UK. Преузето 10. 4. 2021 ca: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/guidance-national-intelligence-model>.
- Herchenradera, T. & Myhill-Jonesb, S. (2015). *Police Practice and Research*. Latitude Geographics Kitchener, Latitude Geographics Victoria, Canada. Преузето 10. 4. 2021. <http://dx.doi.org/10.1080/15614263.2014.972622>
- Кривокапић, В. (2005). *Криминалистика – ѿакїика*. Београд: Полицијска академија.
- Крстић, О. (2005). *Криминалистичка ѿревенција и ѿроїносїика*. Бања Лука: Ви-сока школа унутрашњих послова.
- Крстић, О. (2010). *Криминалистичко-обавјешїајна анализа*. Бања Лука: Факултет за безбједност и заштиту.
- Maguire, M. & Tim, J. (2006). *Intelligence Led Policing, Managerialism and Community Engagement: Competing Priorities and the Role of the National Intelligence Model in the UK International Journal of Research and Policy*. London. Преузето 11. 4. 2021. <https://www.researchgate.net/publication/263595277> Intelligence Led Policing Managerialism and Community Engagement Competing Priorities and the Role of the National Intelligence Model in the UK.
- Манојловић, Д. (2005). Криминалистичка истраживања и криминалистичко-обавештајне аналитичке методе. *Безбедносї*, 6 (5), 1012–1026.
- Матијевић, М. и Митровић, Д. (2011). *Криминалистичка ојерайива*. Бања Лука: Интернационална асоцијација криминалиста.
- Матијевић, М. и Ступар, Д. (2021). Теоријско-практични апсекти криминалистичке прогнозе са конпаративним приказом искустава у другим државама. *Правна ријеч*, 64, 801-821.
- Moldy, D. & Korajlić, N. (2002). *Kriminalistički rječnik*. Тешанј: Centar za kulturu i obrazovanje.
- Муратбеговић, Е. (2010). *Криминалистичка ѿроїносїика и ѿревенција*. Сарајево: Факултет за криминалистику, криминологију и сигурносне студије.

- Palmiotto, M. (2000). *Community Policing, A Policing Strategy for the 21 st Century, Maryland for the 21 st Century*, Maryland. Преузето: 25.04.2021. <https://www.ojp.gov/community>.
- Perry, L. W., McInnis, B., Carter, C. P., Smith, S. C. & Hollywood, J. S. (2013). *Predictive policing*. The Role of Crime Forecasting in Law Enforcement Operations. Преузето 25. 4. 2021. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research.reports/RR200/RR233/RAND_RR233.pdf.
- OSCE (2017). *Rad policije zasnovan na objavještajnim saznanjima Beč*. Преузето 4. 5. 2021. <https://www.osce.org/hr/chairmanship/338781>.
- Ratcliffe, J. (2016). *Working Towards Intelligence-Led Policing. The Phoenix Police Department Intelligence Officer Program*. Преузето 22. 4. 2021. <https://www.routledge.com/Intelligence-Led-Policing/Ratcliffe/p/book/9781138859012>.
- Ratcliffe, J. (2016). *Intelligence-Led Policing, 2nd Edition*. (London/New York: Routledge). Преузето 23. 4. 2021. <https://www.worldcat.org/title/intelligence-led-policing/oclc>.
- Симоновић, Б. и Матијевић, М. (2007). *Криминалистика и тактика*. Бања Лука: Интернационална асоцијација криминалиста.
- Ступар, Д. (2021). Најзаступљенији методи криминалистичког и криминолошког прогнозирања криминалитета. *Безбједносћ, полиција, грађани, 1*, 57–72.
- Шавер, Б. М. & Винберг, А. И. (1945). *Криминалистика*. Москва: Юридическое издательство Нкио СССР.
- Шимовић, В. (2002). *Увод у криминалистичку анализику с тактиком*. Загреб: МУП Републике Хрватске.
- Tzu, S. (2002). *Umjeće ratovanja*. Beograd: Alnari.
- Водинелић, В. (1990). *Шта је откривање а шта разјашњавање кривичој гјела и разоткривање учиниоца*. Загреб: РСУП СР Хрватске.

Рад примљен: 6. 9. 2021.

Рад прихваћен: 5. 11. 2021.

CRIMINAL INTELLIGENCE AS A PREREQUISITE FOR QUALITY CRIME FORECASTING

Review Article

DOI: 10.5937/zurbezkrim2101057S	COBISS.RS-ID 134944001	UDK 327.84:[343.985:341.456
---------------------------------	------------------------	-----------------------------

Davor Stupar¹

Ministry of the Interior of Republika Srpska

Service for the protection of integrity and legality of work

Abstract: Crime forecasting in studying new and adapting one's own methods, and as a part of criminalistic strategy in combating crime as a preliminary stage, must gain a wider knowledge of the same. For any crime forecasting, it is necessary to have crime data, which are systematically processed in their form and structure and stored in records and databases, while data collection is an essential part on which criminal intelligence activity is based. Criminal intelligence activity precedes criminal intelligence analysis, which can be defined as a system in the process of collecting, processing and presenting data to achieve police goals and thus quality crime forecasting. Basically, this task can be described as data collection and storage through criminal intelligence activity, which are then analytically processed in order to shed light on crimes in the tactical sense, and crime forecasting in the strategic sense. This paper addresses the role of data collection through criminal intelligence and criminal intelligence system as a prerequisite for quality crime forecasting.

Keywords: Criminal intelligence, criminal intelligence system, criminal strategy, crime forecasting.

INTRODUCTION

Throughout human history, especially for waging war, there was a need to predict. It is known that the history of mankind is, among other things, the history of war, while the power to predict, especially considering its methods, has always been very concealed and little was publically said or written about this skill at the time. Quality forecasting represented a strategic advantage in relation to potential enemies, as well as to the war itself, but also to other social phenomena.

Dating back to ancient times, the Chinese war strategist Sun Tzu stated in his book *The Art of War*, Chapter Thirteen "The Use of Spies" that foreknowl-

¹ Corresponding author: Davor Stupar, MA, Ministry of the Interior of Republika Srpska, Service for the protection of integrity and legality of work, Professional Standards Unit, E-mail: davortnt@yahoo.com.

edge cannot be elicited from spirits; it cannot be obtained inductively from experience, nor by deductive calculation. A forecast can be produced on the basis of data obtained by those who are well acquainted with the circumstances of the enemy (Tzu, 2002).

The mentioned author emphasized that a forecast is produced on the basis of data obtained by those who know the enemy well, which was acceptable at that time and was based on data collection. At that time, modern, later developed, forecasting methods were not known, which were based, among other things, on calculations and previous examples, so the aforementioned author linked the very essence of forecasting to data collection. Throughout history, as well as today, data collection is an essential beginning without which there is no further action and, ultimately, no crime forecasting. The discipline dealing with predicting future reality is called crime forecasting. The basic term is predicting (Krstić, 2005: 348). Crime forecasting is a relatively unexplored and new criminalistic discipline, which seeks to predict. It is important to note that criminal phenomenon and its movement prediction and can be empirical or scientifically based on real, regular connections. In the scientific literature, forecasting is defined as the process of obtaining information about a future phenomenon or event which has not yet occurred. Crime forecasting nurtures an "individual, typical" prediction, without which there is no operational, tactical, and thus no preventive action (Krstić, 2005). The author's statement correctly concludes that a forecast is a precursor to successful prevention.

Based on the above, it can be concluded that, according to the sequence of actions, criminal intelligence work precedes criminal analytics and thus crime forecasting. Also, in order to achieve quality criminal prevention, it is necessary to complete the process that can be set up by first collecting information through criminal intelligence, which is then entered into databases through a systematic and formatted methodological structure of processing, and then through crime forecasting methods derive the final prognostic scenario which is crime prediction. It is important to note that the collection of information for the purpose of a quality crime forecasting must not be based only on information about the perpetrator of the crime.

A significant source of information for scanning problems are victims as the main users of police services. They have special knowledge and experience related to the problem, which can be important when performing an analysis. The existence of unreported crime, where the victims are unknown, should also be borne in mind here. As a result, police and other entities in some states are undertaking investigations into the dark figure of crime in an attempt to obtain information from victims who are not registered as such. The experience that victims bring from contacts with the police is especially significant. They are very important because they indicate possible omissions made by the police in working with victims (secondary victimization, police repulsion, victims do not receive feedback which destroys their motivation to cooperate and increases their dissatisfaction with the police) (Goldstein, 1990: 84). Technological prog-

ress, the age of social networks, general digitalization and the development of science have led to a faster exchange of information, goods and people, and thus, the state and trends of crime.

With the advent of new computer programs, applications, technology, the police get new opportunities to gather information so they can ultimately predict the future state of crime with a greater degree of accuracy and thus achieve a quality crime prediction. The age of digitalization, the Internet and other technologies makes human life less and less private because a person's life becomes recorded both in real time and in digital space. This technical and technological progress is really useful in a comprehensive life, but in addition to changing the way of life, it often records permanent human behavior. In this regard, and in line with the mentioned progress, there is a tendency to profile an individual or group that is already present in the era of marketing and economics because having knowledge on clients, their habits significantly predicts individual or profiled group behavior in economic terms. In accordance with the above, the security services as well as the police agencies are developing their own methods of predicting the movement of social phenomena which are aligned with their interests. This certainly includes crime forecasting, especially for the police agencies, although in addition to the above, the security services also predict, from the aspect of security, the movement of not only crime but also other social phenomena using forecasting methods.

In modern crime countering, the term predictive policing is encountered. It refers to the use of mathematical, predictive analytics and other analytical techniques in law enforcement to identify potential criminal activities. Predictive policing methods fall into four general categories: methods for predicting crime, methods for predicting offenders, methods for predicting perpetrators' identities, and methods for predicting victims of crime (Perry et. Al, 2013: 1). All of the above cannot be achieved without a quality and system-based criminal intelligence activity.

There are a number of articles which, in the form of a criminal strategy, treat the approach to combating crime through intelligence-led police, and thus the purposefulness of using criminal intelligence systems in a tactical sense, that is, for a specific clarification of crimes and in forecasting, strategic sense, estimating future crime trends, where forecasting methods are indicated (Palmiotto, 2000; Groff, & La Vigne, 2002; Herchenradera, & Myhill-Jonesb, 2015; Bošković & Matijević, 2007; Moldy, 2002; Matijević & Stupar, 2021; Muratbegović, 2010; Stupar, 2021).

This paper seeks to present criminal intelligence activities and data collection systems and point out the connection and conditionality of the above with crime forecasting.

The first part of this paper focus on criminal intelligence as a prerequisite for quality crime forecasting and presents its connection, with an emphasis on collecting information on crime, because this phenomenon is impossible to properly observe, control and prevent, and in accordance with the above, im-

prove the existing and develop new methods in countering crime without intelligence activities. The second part of the paper presents the systems of using data collected through criminal intelligence activities in BiH in terms of criminal intelligence system 4x4. The autochthonous system developed by the Ministry of the Interior of Republika Srpska, which refers to crime called Crimea1 and Crimea 2 is also partially present.

CRIMINAL INTELLIGENCE ACTIVITY IN THE PURPOSE OF CRIME FORECASTING

Considering the concepts of crime forecasting, types and methods of such research, its main characteristics should be emphasized. Its goal is to identify the perpetrator, illegal acts in general and the factors that cause them as well as potential the victims or objects of the attacks. Methods of criminal science are the generalization of experiences of investigative and judicial work, studying the manner of committing criminal offenses and processing scientific methods for collecting, finding, fixing and examining evidence based on natural and technical science data (Šaver & Vinberg, 1945: 5). In the forecasting process, the possible consequences of crime are also assessed. Based on the research conducted, effective measures for crime prevention or its individual types are being developed.

Crime forecasting may relate to trends, a situation, the period of events as well as other given prognostic parameters, and the forecast itself should be employed both in the tactical sense and the strategic sense.

The forerunner of all the above is quality criminal intelligence activity. The expansion of old and new forms of crime is an indisputable fact in a modern society. The assumptions of optimal results in opposing the same require the construction of a modern structure which would be authorized to work in the so-called forefront of criminal activity, that is, to enable early warning and extend the time in favor of crime forecasting and criminal preventive response by state bodies.

In the middle of the 20th century, the basic forms of criminal intelligence work were established, which developed through several criminal intelligence activities. Intelligence work or activity is the result of collecting, processing, integrating, analyzing, predicting, interpreting and disseminating intelligence. Intelligence is any new knowledge about a foreign country, crisis area, current or potential adversary collected through intelligence work related to intelligence work pertaining to crime.

Criminal intelligence work has its characteristics which can be set in a way that it is comprehensive in terms of time, space and methods, important as a support to decision-making. It is carried out with equal intensity regardless of the form of crime and its manifestation and is aimed at the criminal phenom-

enon from several aspects. In accordance with the above, the criminal intelligence activity uses various methods of collecting information, which extract information from various sources. It is important to note that the ways and methods of collecting information use the methods employed by intelligence services or security services, and some methods of collecting information characteristic of police work have been developed.

In the mid-1990s, initiatives for proactive policing began to strengthen. This, among other things, meant predicting criminal activities in the future. In order for that to be possible, it was necessary to obtain as much useful information from the criminal milieu as possible, which was only possible with an increase in criminal intelligence activity. That is why the National Intelligence Model was created in England, which extended to all levels: local, regional, cross-border issues, international, serious and organized crime (Guidance on The National Intelligence Model, 2005: 12).

Criminal intelligence activity in most European countries is based on an understandable tendency for maximum protection of citizen rights and freedoms and on a wise balance with a deep need for forecast action in order to prevent and detect crimes, which have a more serious impact on the whole society. Forecasting analysis in criminal intelligence directly contributes to a more successful planning of crime suppression by applying modern methods and means.

The exclusive mandate of criminal intelligence, in theory, is to achieve, through the collection, analysis and dissemination of criminal intelligence and the coordination of other services and agencies for combating crime, an appropriate advantage over crime in general in terms of forecast, preventive and pre-criminal relationship with the perpetrators of all forms of crimes.

Given the great importance of criminal intelligence activities in the field of crime forecasting, it is necessary to point out some doubts in defining the important terms used to denote certain criminal intelligence content and actions:

1. Data is any knowledge, data or information which contains certain information.
2. Information means knowledge in its raw form. Information is a universal means of human communication with the world and with each other. Information is one of the main aspects and tools of human practical and theoretical activity. Information is data which means something. In addition to this, Dr. Vodinelić states that every piece of data is information, provided that it communicates something relevant (Vodinelić, 1990: 37), which is certain and correct.
3. Criminal intelligence analysis means the process of decomposing or separating things into their integral parts, as well as determining those parts. The analysis also involves monitoring the flow of certain events to their sources in order to discover the general principles behind them and demonstrate the results of this process.

4. Criminal intelligence data is a product of criminal intelligence analytical process (Manojlović, 2005: 112). It is information with added value, which can be understood. Criminal intelligence data is created by processing raw information. Criminal intelligence has a strategic and tactical application, depending on its content, character and meaning.
5. An intelligence procedure is a process of learning which consists of a series of activities, in stages with the ultimate goal of learning what is not yet known.
6. Criminalistic research means the application of a number of methods in the examination and analysis of criminal intelligence data, facts, with the application of the rules of criminalistics and other sciences, which are based on the use of modern techniques and methods (Šimović, 2002: 7).

Data are raw and uninterpreted observations and measurements. Examples include features of criminal activity that are easily quantified, such as crime reports and other crime statistics, offender databases, and police tasks. Information is data placed in the context and empowered by meaning, which gives it greater relevance and purpose. Knowledge is information which has been given an interpretation and understanding. When a person has added his/her wisdom to information, it becomes knowledge.

Intelligence is data, information and knowledge that have been evaluated, analyzed and presented in a decision-making format for action-oriented purposes, according to a criminal intelligence theorist (Ratcliffe, 2016: 72).

Figure 1. From data to intelligence

Ratcliffe, J. (2016). *Intelligence - Led Policing, 2nd Edition*. London/New York: Routledge.

The task of criminal intelligence and apprising is to obtain as much relevant data and information as possible from all available sources. Criminal intelligence aims at timely, high-quality and comprehensive apprising of phenomena and events in the environment which may have a certain impact on the security situation. More precisely, as it is a matter of criminal intelligence, we primarily mean data, information from the domain of crime phenomena such as preparation, execution, hiding objects and traces of crime and perpetrators (Matijević & Mitrović, 2011: 82). In order to fill the databases with relevant criminal intelligence data in a quality way, it is necessary to systematically record a wide range of seemingly irrelevant information, because even such data, with the help of crime forecasting methods, can help us act in a better way in the crime prediction zone. The intelligence gathering process, traditionally referred to as the intelligence cycle, describes and outline six widely accepted standard steps used to transform raw data and information into value-added intelligence aimed for action. Ideally, this process begins with a decision or a tasking, followed by a planning stage, after which analysts engage in collecting information and data which must be evaluated according to a formally recognized evaluation system (Figure 2).

The next step is, in fact, the actual processing stage, which begins with collating and structuring available data and information and inserting them into a database. The data and information are then analyzed, which results in the production of an intelligence product to be disseminated to the client (the manager, the investigator or others that task the analysts or request their analysis support) and other relevant stakeholders. The clients evaluate the intelligence product with reference to their needs and demands. The received feedback is used to improve the current product or as methodological input for future similar products. (OSCE, 2017: 34).

Figure 2. Criminal intelligence cycle (OSCE, 2017)

It should be noted that new experiences of police agencies confirm that there is a fundamental shift in the police toward a strategic, future-oriented and targeted approach to crime control, which is basically based on the concept of criminal intelligence and crime forecasting. However, the letter should not be understood narrowly in terms of proactive operational methods based on police intelligence because it is not necessarily incompatible with these novelties. The National Intelligence Model adopted by the police forces in England and Wales offers, as an example, a business process framework for managing police priorities of all kinds and can include perspectives from partner agencies and local communities, and can set parameters for reactive and proactive crime response. The structured use of analysis within the adopted model potentially takes full account of all factors, but retains essentially an evidence-based decision-making and prioritization process, as well as a future-oriented focus on community security threats (Maguire & Tim, 2006: 67). This model has been adopted by England and Wales in intelligence leadership in police decision-making in the UK. Intelligence collection, crime analysis and intelligence are important in police efforts to reduce crime and address chronic problems related to the same, which was adopted as a model in police education in the Phoenix Police Department's Intelligence Officer Program (Ratcliffe, 2016: 332).

By analyzing the criminal intelligence activity, a need for standards regarding the collection of information arose. The literature points out the problem of obtaining information and insufficient quality of their analysis because there is a lack of staff for quality performance of this task, given that these are new methods which the police have not used frequently. It is emphasized that the first necessary step in solving the problem is to defining it precisely. It is pointed out that it is not easy to obtain information in the field because the police, as a rule, do not have the personnel and financial possibilities to organize a thorough research into a problem. This issue may be overcome in several ways: by concluding cooperation agreements with certain scientific institutions which can, within scientific programs, obtain funds to finance research (thus research arises from the immediate needs of the practice and for its needs). Another way is to introduce a monitoring system (supervision system) so that the facts collected, methods applied and results obtained are presented at a panel before the police and other experts where the analysis of the results obtained is conducted and instructions are given regarding further procedures. Another way is to organize training courses for police officers engaged in criminal intelligence analysis (Goldstein, 1990: 90).

Due to new trends in the manifestation of crime, there arose a need for the specialization of certain organizational units within the police and the current modern system of training of police officers with a tendency to specialize police personnel who are trained to prevent new current forms of crime. The tendency in modern police organizations is certainly oriented toward the professionalization and specialization of both personnel and system solutions with an emphasis on the specialization of a range of tasks on which criminal intelligence is based.

In this regard, there is a need to form new and transform old organizational units in order to become better organized and specialized, which is a trend in police organizations that have performed or are performing such restructuring in order to perform criminal intelligence activities in a better way.

Also, in order to successfully counter crime, systems have been adopted to systematically treat the information received in terms of a better evaluation process. This phase was unjustifiably neglected in classical crime work as well. A complete and purposeful assessment requires an assessment of the reliability of information sources and the value of specific information content. This phase is crucial for an efficient analytical process.

Therefore, an analyst should be allowed to have greater self-confidence in reaching a conclusion. He/She should understand the quality and reliability of the information source on the one hand, and the quality of the information content on the other. The information source and the current information, as two subsystems within the system as a whole, must be evaluated independently. The police officer completing the report should have a proper insight into the knowledge of the assessment system. The evaluation starts at the data collection stage because it is difficult to evaluate information which is not adequately adjusted.

There are three basic principles before starting to evaluate and organize data:

1. Evaluation must not be influenced by personal feelings (the principle of objectivity);
2. The evaluation of the information source must be done separately from the evaluation of the information content and
3. The evaluation should be performed as close as possible to the source (Krstić, 2010: 170).

In light of the above, the causality of criminal intelligence activity is visible in order to have a quality crime forecasting. Criminal strategy in its approach to combating crime, in the part related to crime forecasting, develops and refines the command forecasting methods, but it also introduces new ones, especially with the help of artificial intelligence and new computer programs and algorithms. Both the old and new methods of crime forecasting are conditioned by the information and data on crime collected in the broadest sense. As previously stated, this conditionality is obvious and it can be said that the whole process can be set as an initial stage in the part related to criminal intelligence activity, after which criminal analysis is carried out through the systems of using data and by applying crime forecasting methods, the final forecasting of the manifestation of crime is reached.

At the end, as the final end of the mentioned process, criminal prevention is conducted. All of the above has a clear goal to achieve the best possible results with as few resources and as possible, that is, to achieve police goals in crime prevention and control.

SYSTEMS OF USING DATA COLLECTED THROUGH CRIMINAL INTELLIGENCE ACTIVITIES

With the reform of police structures in BiH in 2002, in order to strengthen criminal intelligence, the 4 x 4 criminal intelligence system was adopted as a standardized evaluation system and accepted as a common practice for criminal services in most EU police agencies. This system is also used by analysts at Europol and any information received by Europol's information database that has not been evaluated will be evaluated before it is used through this system. The characteristic of this system is based on the fact that the reliability of intelligence information must be examined before it is stored in criminal intelligence systems. Personal feelings must not affect evaluation. Evaluation must be based on a professional approach in order to draw adequate judgments and conclusions. Police officers who enter intelligence into reports are personally responsible for ensuring the accuracy and proper evaluation of information material, which is based on their knowledge and circumstances at the specific time and place when the information was received. Likewise, justification may be required for an action undertaken on the basis of criminal intelligence. Intelligence data coming from the same information, which refer to different cases and persons, are registered in special intelligence reports. Each intelligence data should be evaluated separately on an individual basis.

Also, the same reform introduced telephone hotlines called "crime hunters", as sources of information, which certainly contributed to greater knowledge of crime, although the reliability of sources of anonymous information obtained from "crime hunters" cannot be examined and therefore this information source is treated as "X", without exception, and applications for reporting crime on the Internet have been designed. The data obtained in this way was processed by the said system. The confirmation of the received information content should be sought wherever possible, with the inevitable assessment of risks related to the use of criminal intelligence obtained from such sources before undertaking operational action.

Evaluating the information source according to this system means the quality of information source regarding the following aspects:

1. Credibility;
2. Quality;
3. Reliability and
4. Applicability.

Depending on who gives information, the 4x4 system classifies sources into four categories:

1. Reliable;
2. Usually reliable;
3. Usually unreliable and
4. Untested information source.

1. A reliable information source is a source where there is no minimum doubt in the credibility of the information's source. It is used when the information source is an authorized official of the Ministry of the Interior, a police officer or some other (authorized) person. In the criminal intelligence report, it is marked and classified under "A".
2. A usually reliable information source is classified and used in those operational situations where the information source is known to the police officer completing the report. Such an information source has already proven to be reliable in most criminal-operational situations under the label "informant". In the criminal-intelligence report, it is classified under "B".
3. A usually unreliable information source is used in those operational situations when the information source has proven to be unreliable in most criminal operations. By its nature, such an information source is unreliable, but in some criminal operational situations it can provide valid information. In the criminal intelligence report, it is classified under "S".
4. An untested information source is a type of data source that cannot be evaluated. A typical example of this are anonymous and pseudonymous reports or person who, for the first time, provide information to the police, which has not been evaluated before. In the criminal intelligence report, it is classified under "X".

The stated information collected using the 4 x 4 system from certain information sources must be evaluated in terms of information content by the recipient of the specific information content, regardless of the information source. Evaluating the quality of information received by this system is qualified according to the following groups:

1. True information: label "1",
 2. Information known to an official passing it on: label "2",
 3. Information not known personally to an official passing it on: label "3",
 4. Accuracy cannot be assessed: label "4".
-
1. True information is a type of information which is accepted as true and is not subject to additional checks in relation to the credibility of its content. As a rule, it is a police officer who acts as a witness – the person passing it on.
 2. Information known to the person passing it on, but not to the police officer completing the report. As a rule, it is information obtained from the informant, that is, a collaborative network.
 3. Information that is not personally known to the person passing it on, but is corroborated by other information. For example, if the person passing information on was given information by a dear person or he

indirectly learned about a criminal event or criminal activities carried out by a group. The informative content of each piece of information must be evaluated differently (Krstić, 2010: 172).

In accordance with the above, police organizations create and keep separate records on crime, which are systematized depending on the methodology of work and the manner of keeping records on crime. Criminal records are, in terms of content and function, part of the entire criminal information system, which has a very important role and significance and which creates preconditions for crime forecasting. Criminal records represent planned and organized collecting, recording and processing of data on the crimes committed and prepared, perpetrators, and trace evidence, as well as criminal actions and measures that are important for detecting and clarifying criminal offenses, detecting perpetrators, their identification and generally for taking preventive criminal measures for the prevention of new criminal offenses by the registered offenders (Krivokapić, 2005: 199).

As the police agencies obtain more information through operational work, reports by individuals, state bodies, companies, etc., they document information and the crime itself through the prescribed forms, which is in line with the 4 x 4 system used by most police structures in the European Union. The Ministry of the Interior of Republika Srpska introduced a modernized system of Crimea 1 and Crimea 2 in 2014, which had previously been used as an analytical and statistical crime database by the former police of the SR of BiH. The mentioned system, which was in the nomenclatures, has been computerized and updated so it can be used, in the tactical sense, for the clarification of specific crimes but also in the strategic sense, which opens the possibility for crime forecasting. This system is roughly divided into two separate units, one contains data on crimes (Crimea 1), while the other contains data of the perpetrators of crime (Crimea 2), and it provides opportunities for statistical and analytical use of data and crime forecasts. These systems are important and they systematically valorize criminal intelligence activities in order to perform quality crime forecasting.

It is important to state that the development of applications and system solutions in the area of information technologies and artificial intelligence opens up new ways and models of information collection and their systematization, evaluation, and ultimately opens up a possibility for tactical and strategic use in forecasting. The tendency to create digital cities and areas in which human activities are recorded in real time and continuously indisputably provides opportunities for monitoring as well as predicting the behavior of both individuals and groups of citizens. Police organizations that already use these science achievements with developed methods and models of crime forecasting can rightly be called "Predictive Policing" in the scientific literature.

"Intelligence-led policing emphasizes analysis and intelligence as pivotal to an objective decision-making framework that prioritizes crime hotspots,

repeat victims and prolific offenders and criminal groups. It facilitates harm and crime reduction, disruption and prevention through strategic and tactical management, deployment and enforcement” (Ratcliffe, 2016: 66). It is evident from the above that this author emphasizes, in addition to tactical, strategic management of criminal intelligence as well. The usefulness of this approach is immeasurable because it directly links criminal forecasting with the systems of using data collected through criminal intelligence because it states the logical possibility to use data from these systems using criminal forecasting methods in order to achieve police goals in crime prevention, that is, crime forecasting.

It is important to note that the new methods which are being developed in the fight against crime should in any case be adapted for quality control and the supervision of possible abuses. Special attention should be paid to the violation of human rights and freedoms of individuals. In this regard, it is necessary to simultaneously develop control mechanisms in terms of state bodies or committees within the executive or legislative branch, which are entrusted by law with certain competencies over the work of the intelligence services (Ćeranić, 2008: 81). This control mechanism should be modeled on the control of intelligence services having specifics of criminal intelligence and police predictive system by professional and competent police and civil servants and persons trained for this type of control appointed, according to statutory procedure, by competent authorities, which would serve as a protection mechanism of a democratic society from possible abuses. Special attention should also be paid to the protection of systems of using data collected through criminal intelligence, because they are computerized and most often installed in separate applications and are usually part of intranet networks used in closed security systems. As such, they are vulnerable to threats, therefore it is necessary to constantly protect the data and the entire system from any kind of threat. In accordance with the above, from the very beginning, the developed systems and software applications have been designed for the use by authorized individuals, scientific teams, and so on.

Based on the above, it can be concluded that the entire process of criminal intelligence work, the system of using crime data collected by criminal intelligence activities, crime forecasting is mutually conditioned as one cycle and should be observed in this way as well. The final product observed in this way represents crime forecasting that can be used in the specific clarification of a crime or group of crimes committed, in a tactical sense, and predicting the movement of crime in a strategic sense, depending on the crime prediction task.

CONCLUSION

Criminal intelligence activity is the first step without which it is impossible to perform a quality crime forecasting. Every crime forecasting is based on crime data. With the development of new crime forecasting methods and by using the existing methods, there is a need for greater knowledge and insights

about crime, that is, perpetrators, victims, crime scenes, the methods of perpetrating crime and other relevant data.

In order to analyze them, these findings must be entered, processed, and systematized through the system, so they can be properly and systematically, depending on the need, processed and ultimately used. The use of these data, in most cases, is based on tactical use in order to learn about crime, that is, to shed light on crimes. Tactical use was initially the only motive for collecting data to be used for shedding light on crimes. The development of science and its methods relevant to criminalistics provides possibilities for crime forecasting based on a scientific method that gives results regarding crime prediction. In predicting future occurrence of criminal activity, the time of execution, a potential perpetrator, the manner of execution, an object or a victim of attacks, including other relevant manifestations of criminal activity from the criminalistics and criminological aspect, police structures are given strategic priority in relation to crime. A quality crime forecasting provides an advantage over crime because it achieves a strategic advantage that allows an appropriate preventive action and cost-effectiveness of policing because it creates the preconditions to achieve better results using less resources. It also enables quality crime prevention, which is generally neglected due to inappropriate presentation of both its value and usefulness, including the results of crime prevention work.

Given that the primary task of criminalistics, including crime forecasting and prevention, is the collection, analysis and provision of relevant information and data in the crime preparation phase, so that a planned criminal activity may be timely anticipated and prevented. Tendency of the development of modern police and security systems is predicting both crime and other social phenomena of interest for security. The development of criminal-intelligence activity and the system of manipulation of the data collected, which are collected through the mentioned activity, using the existing and developing new crime forecasting methods, including prevention, opens up a possibility to gain broader knowledge about crime, which can contribute to the development of criminology and criminalistics as sciences.

REFERENCES

- Бошковић, М. & Матијевић, М. (2007). *Криминалистичка оператива*. Лакташи: Графомарк.
- Ђеранић, П. (2008). *Ко контролише обавјештајне службе*. Бања Лука: Бесједа.
- Goldstein, H. (1990). *Problem Oriented Policing*. New York. Преузето 20.04.2021. [https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/library/reading/pdfs/Goldstein Book-2.pdf](https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/library/reading/pdfs/Goldstein%20Book-2.pdf).

- Groff, R.E. & La Vigne, N.G. (2002). *Forecasting the future of predictive crime mapping. Why predict crime*, Urban Institute and Temple University. Преузето: 30.07.2021. <https://www.researchgate.net/publication/263595277>
- Guidance on The National Intelligence Model, (2005). *National Centre for Policing Excellence (NCPE)*. On behalf of the Association of Chief Police Officers (ACPO), Bedford, UK. Преузето 10.04.2021 ca: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/guidance-national-intelligence-model>.
- Herchenradera, T. & Myhill-Jonesb, S. (2015). *Police Practice and Research*. Latitude Geographics Kitchener, Latitude Geographics Victoria, Canada. Преузето 10.04.2021. <http://dx.doi.org/10.1080/15614263.2014.972622>
- Кривокапић, В. (2005). *Криминалистика – њакиика*. Београд: Полицијска академија.
- Крстић, О. (2005). *Криминалистичка ѡревенција и ѡројносѡика*. Бања Лука: Ви-сока школа унутрашњих послова.
- Крстић, О. (2010). *Криминалистичко-обавјешѡајна анализа*. Бања Лука: Факултет за безбједност и заштиту.
- Maguire, M. & Tim, J. (2006). *Intelligence Led Policing, Managerialism and Community Engagement: Competing Priorities and the Role of the National Intelligence Model in the UK International Journal of Research and Policy*. London. Преузето 11.04.2021. <https://www.researchgate.net/publication/263595277> Intelligence Led Policing Managerialism and Community Engagement Competing Priorities and the Role of the National Intelligence Model in the UK.
- Манојловић, Д. (2005). Криминалистичка истраживања и криминалистичко-обавештајне аналитичке методе. *Безбедносѡ*, 6 (5), 1012-1026.
- Матијевић, М. & Митровић, Д. (2011). *Криминалистика оѡераѡива*. Бања Лука: Интернационална асоѡијација криминалиста.
- Матијевић, М. & Ступар, Д. (2021). Теоријско-практични апсекти криминалистичке прогнозе са компаративним приказом искустава у другим државама. *Правна ријеч*, 64, 801-821.
- Moldy, D. & Korajlić, N. (2002). *Kriminalistički rječnik*. Теѡанј: Centar za kulturu i obrazovanje.
- Муратбеговић, Е. (2010). *Криминалистичка ѡројносѡика и ѡревенција*. Сарајево: Факултет за криминалистику, криминологију и сигурносне студије.
- Palmiotto, M. (2000). *Community Policing, A Policing Strategy for the 21 st Century, Mazyland for the 21 st Century*, Maryland. Преузето: 25.04.2021. <https://www.ojp.gov.community>.
- Perry, L.W., McInnis, B., Carter, C. P., Smith, S.C., & Hollywood, J.S., (2013). *Predictive policing*. The Role of Crime Forecasting in Law Enforcement Operations. Преузето 25.04.2021. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research.reports/RR200/RR233/RAND_RR233.pdf.

- OSCE (2017). *Rad policije zasnovan na obavještajnim saznanjima Beč*. Преузето 04.05.2021. <https://www.osce.org/hr/chairmanship/338781>.
- Ratcliffe, J. (2016). *Working Towards Intelligence-Led Policing. The Phoenix Police Department Intelligence Officer Program*. Преузето 22.04.2021. <https://www.routledge.com/Intelligence-Led-Policing/Ratcliffe/p/book/9781138859012>.
- Ratcliffe, J. (2016). *Intelligence-Led Policing, 2nd Edition*. (London/New York: Routledge). Преузето 23.04.2021. <https://www.worldcat.org/title/intelligence-led-policing/oclc>.
- Симоновић, Б. & Матијевић, М. (2007). *Криминалисџика ѿакџика*. Бања Лука: Интернационална асоџијаџија криминалиста.
- Ступар, Д. (2021). Најзаступљенији методи криминалистичког и криминолошког прогнозирања криминалитета. *Безбједносџ, џолицџа, џрађани*, 1, 57-72.
- Шавер, Б.М. & Винберг, А.И. (1945). *Криминалисџика*. Москва: Иопидическое издательство Нкио СССР.
- Шимовић, В. (2002). *Уводу у криминалисџичку аналиџику с џраџикумом*. Загреб: МУП Републике Хрватске.
- Tzu, S. (2002). *Umjeće ratovanja*. Beograd: Alnari.
- Водинелић, В. (1990). *Шџа је оџкривање а шџа разџашњавање кривичоџ гјела и разоџкривање учиниоџа*. Загреб: РСУП СР Хрватске.

Paper received on: 6/9/2021

Paper accepted for publishing on: 5/11/2021